

■ فائزه سادات یوسفی

تنش میان ایران و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در شرایطی وارد مرحله‌ای تازه شده‌است که نحوه رفتار این نهاد و کشورهای غربی در قبال پرونده هسته‌ای ایران، بیش از گذشته بر آینده همکاری‌ها سایه انداخته‌است؛ از درخواست برای دسترسی به تأسیسات آسیب‌دیده و فشارهای سیاسی در شورای حکام گرفته تا اختلاف بر سر حدود و چگونگی ادامه همکاری‌ها. در چنین شرایطی، بحث درباره آینده حضور ایران در پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) دیگر صرفاً یک موضوع نظری نیست، بلکه به یکی از گزینه‌های مورد بحث در مواجهه با روندهای کنونی تبدیل شده‌است؛ موضوعی که سه نماینده مجلس در گفت‌وگو با «جوان»، هر یک از زاویه‌ای متفاوت اما در یک چارچوب مشترک، ابعاد آن را تشریح کرده‌اند. در این نگاه، نقطه آغاز تصمیم‌گیری، نه یک تصمیم شتاب‌زده برای خروج، بلکه رفتار طرف مقابل و میزان پایبندی سازوکارهای بین‌المللی به تعهدات و قواعد خود است. حسن قشقاوی، سخنگوی کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس، با اشاره به فشارهای فزاینده آمریکا و کشورهای غربی و درخواست برای بازرسی از مراکز آسیب‌دیده، وضعیت کنونی را به یک بن‌بست در همکاری ایران و آژانس مرتبط دانسته و تأکید کرده‌است که تداوم این روند می‌تواند ایران را به بازنگری در برخی رویکردهای هسته‌ای و حتی بررسی گزینه خروج نمی‌توان پیش‌بینی مشخصی ارائه کرد و این موضوع در اختیار مجلس و منوط به بررسی شرایط است. روح‌الله لک‌آبادی، عضو کمیسیون بهداشت و درمان مجلس، اما خروج از NPT را نه یک اقدام فوری، که ابزاری راهبردی می‌داند که باید زمان استفاده از آن با محاسبه دقیق انتخاب شود. از نگاه او، اختلاف اصلی بر سر اصل در اختیار داشتن این گزینه نیست، بلکه بر سر زمان و شرایط استفاده از آن است؛ به همین دلیل خروج را «گام آخر» توصیف می‌کند و بر این نکته تأکید دارد که هر تصمیمی در این زمینه باید با سنجش منافع کشور و آثار احتمالی آن اتخاذ شود. سالار ولایتمدار، عضو کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس، نیز از زاویه‌ای دیگر به تعلیق همکاری تمرکز دارد و آن را واکنشی به عملکرد طرف مقابل می‌داند. در این دیدگاه، تعلیق همکاری می‌تواند به‌عنوان یک پیام و ابزار فشار مورد استفاده قرار گیرد، بدون آنکه الزاماً به معنای عبور از مبنای اعلام‌شده ایران درباره سلاح هسته‌ای باشد. ولایتمدار تأکید می‌کند که جمهوری اسلامی ایران بر اساس مبانی فقهی خود قائل به جواز استفاده از سلاح هسته‌ای نیست و در عین حال، تعلیق همکاری را پاسخی به شرایطی می‌داند که از نگاه او، طرف مقابل در انجام وظایف خود ایجاد کرده‌است. برآیند این سه دیدگاه را می‌توان در یک محور مشترک خلاصه کرد: آینده همکاری ایران با NPT و آژانس، در خلأ تصمیم‌گیری نمی‌شود و رفتار طرف مقابل در شکل‌گیری گزینه‌های پیش‌روی تهران نقش اساسی دارد. در این چارچوب، بازنگری و بررسی گزینه‌های مختلف سخن گفته می‌شود، خروج به‌عنوان یک ابزار قابل استفاده در شرایط مناسب مطرح است و تعلیق همکاری نیز به‌عنوان سطحی از واکنش مورد تأکید قرار می‌گیرد. بنابراین، آنچه در کانون این دیدگاه‌ها قرار دارد، بیش از آنکه اعلام یک تصمیم نهایی باشد، تأکید بر این است که مسیر آینده همکاری هسته‌ای ایران، با تحولات رفتار آژانس و نحوه مواجهه غرب با پرونده ایران ارتباط مستقیم دارد. آنچه در ادامه می‌خوانید، حاصل این گفت‌وگوها با حسن قشقاوی، سخنگوی کمیسیون امنیت ملی مجلس، روح‌الله لک‌آبادی عضو کمیسیون بهداشت مجلس و سالار ولایتمدار عضو کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس است که می‌خوانیم.

■ نقش آژانس در ماندن یا خروج ایران از ان. پی. تی

حسن قشقاوی، سخنگوی کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی، در گفت‌وگو با «جوان» بن‌بست کنونی میان ایران و آژانس را نتیجه فشارهای فزاینده آمریکا و کشورهای غربی و درخواست برای بازرسی از تأسیسات آسیب‌دیده عنوان کرد و هشدار داد تداوم این روند می‌تواند ایران را به بازنگری در برخی رویکردهای هسته‌ای و حتی بررسی گزینه خروج از آژانس سوق دهد. قشقاوی در پاسخ به اینکه تهدید خروج ایران از ان. پی. تی بر چه مبنایی شکل گرفته و چه رابطه‌ای با احتمال بازنگری در دکترین هسته‌ای ایران دارد گفت: تهدید خروج از آژانس فعلاً در همین حد مطرح است و اساساً بر مبنای رفتار و عملکرد آژانس شکل گرفته است. زیرا عملکرد آژانس در کشورهای اروپایی و آمریکا، عملاً به گونه‌ای است که ایران را به این سمت می‌برد که بخواهد در آینده در دکترین خود تجدیدنظر کند. البته این به معنی آن نیست که ایران به دنبال بمب اتم باشد، زیرا اندر بار فتوای رهبر جدید و دیدگاه ایشان در این زمینه باید در شرایط مقتضی اظهار نظر شود. فتوای رهبر شهید وجود دارد و رهبر جدید نیز در شرایط مقتضی مشخص خواهند کرد که آیا بر نظر حضرت والدشان باقی هستند یا دیدگاه دیگری دارند. اما زمانی که فشار از هر لحاظ و به‌طور غیرمنطقی بر ایران وارد می‌شود، در واقع بن‌بستی ایجاد می‌شود که آژانس و کشورهای غربی خودشان برای آینده همکاری ایران با آژانس ایجاد می‌کنند. به‌عنوان مثال، گزارش‌ی که آقای گروسی ارائه کرده و همچنین قطعنامه‌ای که بر مبنای آن در شورای حکام صادر شده است، در کنار تلاش شورای حکام برای اینکه به هر شکل ممکن، حتی علی‌رغم مخالفت چین و روسیه، موضوع را به شورای امنیت ببرد و علیه ایران قطعنامه بگیرد، نمونه‌ای از همین روند است. البته تا زمان حاضر، این تلاش در این زمینه ناموفق بوده است. اصل خواسته آژانس و این کشورها از ایران این است که پایگاه‌ها و مراکز بمباران‌شده در اختیار ناظران و بازرسان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی قرار بگیرند.

به گفته قشقاوی، درخواست آژانس برای بازرسی از پایگاه‌ها و مراکز بمباران‌شده با موانع حقوقی، پروتکلی و عملیاتی روبه‌رو است. وی در ابتدا با ذکر این نکته که این درخواست مبنای پروتکلی ندارد، ادامه داد: آژانس در تمام اقداماتی که انجام می‌دهد، بر اساس یک پروتکل مشخص و مورد قبول جامعه بین‌المللی عمل می‌کند. برای نخستین بار در تاریخ بشر، یک رمز غنی‌سازی در حال فعالیت مورد بمباران قرار گرفته است. این اقدام کاملاً غیرقانونی و محکوم است؛ هم از نظر قواعد بین‌المللی و هم از نظر قواعد و مقررات مرتبط با آژانس. در چنین شرایطی، درخواست برای بازرسی همان محلی که بمباران شده، از نظر فیزیکی نیز با مشکلات جدی مواجه است. محلی که بر اثر بمباران به تلی از خاک و آوار تبدیل شده، درهای آن مسدود شده، شرایط تهیه آن مشخص نیست و احتمال وجود آلودگی‌های محیط‌زیستی در آن وجود دارد، طبیعتاً امکان دسترسی عادی و ایمن را ندارد. در چنین شرایطی، ورود بازرسان آژانس نیز با موانع جدی و عملیاتی مواجه خواهد بود و عملاً امکان‌پذیر نیست. از همه مهم‌تر، مبنای پروتکلی چنین بازرسی‌ای مشخص نیست. هیچ پروتکل مشخصی برای بازرسی از مناطق بمباران‌شده وجود ندارد. اساساً پیش‌بینی نشده بود که یک کشور عضو معاهده منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای، یعنی آن‌پی‌تی، مورد حمله و بمباران قرار بگیرد یا مراکز غنی‌سازی آن مورد حمله

چالش‌های آژانس انرژی اتمی در گفت و گوی «جوان» با ۳ نماینده مجلس

رفتار آژانس مسیر ایران در NPT را تعیین می‌کند

نظامی واقع شوند. علاوه بر این، نه پروتکل مشخصی برای چنین شرایطی وجود دارد و نه امکان عملیاتی لازم برای انجام این بازرسی‌ها فراهم است. با این حال، ایران به دلیل عدم همکاری در انجام کاری که از اساس با اتهامات و موانع قانونی مواجه است، در معرض قطعنامه شورای حکام قرار می‌گیرد. حتی در صورت تمایل ایران برای همکاری با بازرسان آژانس، محدودیت‌های ناشی از مصوبه مجلس نیز وجود دارد و نمی‌توان انتظار داشت که قانون راهبردی مجلس نادیده گرفته شود یا از آن تخطی صورت بگیرد. از یک سو، آمریکا و برخی کشورهای غربی خود را ملزم به رعایت قواعد و پروتکل‌های مشخص نمی‌دانند، اما از سوی دیگر ایران را به رعایت قواعدی الزام می‌کنند که اصلاً قانونی نیست و ناتوانسته است. در حال حاضر، بر اساس قواعد و پروتکل‌های موجود و همچنین طبق کنوانسیون حقوق معاهدات، کشور میزبان یک نهاد بین‌المللی باید برای اعضای آن نهاد امکان ورود و فعالیت فراهم کند و ویزا صادر شود. با این حال، برای رئیس سازمان انرژی اتمی ایران ویزا صادر نمی‌شود. مجموع این موارد نشان دهنده در وضعیت بن‌بست از سوی آمریکا و آژانس بین‌المللی اتمی است.

افکار عمومی نیز با مشاهده چنین شرایطی به‌طور طبیعی این مسئله را مطرح می‌کند که چگونه ممکن است یک نهاد بین‌المللی، از یک سو ایران را به دلیل همکاری بر اساس یک پروتکل موجود مورد ملامت قرار دهد و از سوی دیگر، در شرایطی که امکان اجرای همان همکاری‌ها نیازمند رعایت قواعد و الزامات متقابل است، مانع از ورود یا دریافت ویزای مسئولان ایرانی شود. قشقاوی با تأکید بر اینکه بن‌بست کنونی در همکاری ایران و آژانس، تحت تأثیر عوامل یادشده بوده ادامه داد: در شرایط فعلی، درباره اینکه در ادامه چه تصمیمی گرفته خواهد شد، نمی‌توان پیش‌بینی مشخصی ارائه کرد. این موضوع در اختیار مجلس است و بر اساس گزارش‌های موجود، طرح‌های مختلفی نیز در دست بررسی قرار دارد. با این حال، باید توجه داشت که شکل‌گیری این

وضعیت تحت تأثیر عملکرد آژانس، رویکردهای یک‌جانبه‌گرایانه و سوءاستفاده از حتی اساسنامه آژانس توسط آمریکا، کشورهای اروپایی و آقای گروسی قرار گرفته‌است. در خصوص فشارهای فزاینده آژانس نیز باید توجه داشت که فشارهای آمریکا در این روند نقش اصلی را دارد و تمرکز ویژه بر موضوع بازرسی‌ها نیز از همین منبع صورت می‌گیرد. قشقاوی در انتها در پاسخ به اینکه هدف آژانس از تمرکز برای بازدید تأسیسات آسیب‌دیده ایران چیست، اظهار داشت: از یک نگاه خوش‌بینانه، ممکن است هدف اعلام‌شده، شناسایی محل نگهداری چند کیلوگرم مواد غنی‌شده باشد. با این حال، این نگرانی نیز مطرح است که اطلاعات به‌دست‌آمده در جریان بازرسی‌ها بتواند برای شناسایی محل این مواد مورد استفاده قرار گیرد و در مرحله بعد، زمینه حمله و بمباران مجدد فراهم شود. در واقع، از این منظر، تهدیدهای موجود کاملاً روشن به نظر می‌رسند.

■ آژانس ابزار فشار غرب به ایران

روح‌الله لک‌آبادی، نماینده مردم درود و ازادر مجلس و عضو کمیسیون بهداشت و درمان مجلس هم، ارجاع پرونده هسته‌ای ایران به شورای امنیت، با توجه به وتوی روسیه و چین را بیش از آنکه یک اقدام حقوقی باشد، تلاشی برای فشار روانی و اقتصادی بر ایران دانست. به گفته وی، عضویت در NPT برای ایران دستاوردی نداشته و خروج از آن باید به‌عنوان ابزاری هوشمند، در زمان مناسب و همراه با اقدامی تعیین‌کننده، در اختیار کشور باشد. وی در این گفت‌وگو اظهار داشت: اگر پرونده هسته‌ای ایران به شورای امنیت سازمان ملل ارجاع شود، چند نکته را باید در نظر گرفت. نخست اینکه باید دید شورای امنیت در مواجهه با این پرونده چه تصمیمی خواهد گرفت. با توجه به مواضع کنونی روسیه و چین، به احتمال زیاد این دو کشور با هرگونه تصمیمی که علیه ایران در شورای امنیت مطرح شود، مخالفت کرده و آن را وتو خواهند کرد. بنابراین، ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت، بیش از

آنکه بخواهد از نظر حقوقی فضای جدیدی علیه ایران ایجاد کند، به دنبال شکل دادن به یک فضای روانی علیه کشور است. ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت ممکن است برخی پالس‌های اقتصادی ایجاد کند و بر تورم یا فضای اقتصادی کشور تأثیر بگذارد. به نظر می‌رسد امید آمریکا از اقداماتی از این دست، ایجاد فشار روانی و اقتصادی در داخل ایران است. به این معنا که این اقدامات بتواند زمینه افزایش تورم، ایجاد نگرانی در میان مردم و حتی شکل‌گیری رفتارهایی مانند احتکار را فراهم کند.

نکته نخست همین است که ارجاع پرونده به شورای امنیت، از نظر حقوقی الزاماً اتفاق خاصی را رقم نمی‌زند. با توجه به شرایط کنونی روابط روسیه و چین با اروپا و آمریکا نیز پیش‌بینی می‌شود این دو مرتباً با آن که می‌بایست در فعالیتهای اقتصادی و تأسیسات هسته‌ای ما حفاظت می‌کردند، برعکس عمل کردند و آن را نادیده گرفتند. به هر حال، تصمیم درباره خروج از NPT بی‌تأسیست هیجانی باشد. در اصل این اقدام باید کاملاً هوشمندانه باشد و با بررسی کارشناسانه منافع کشور را به‌طور کلی مد نظر بگیرد.

■ تعلیق همکاری، فریادی رساتر از خروج

سالار ولایتمدار، عضو کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی، نیز با اشاره به جنایات گسترده غرب و با تأکید بر اینکه وضعیت قانون جنگل بر جهان حاکم است، معتقد است که ایران در پاسخ به رفتارهای آژانس و ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت، تعلیق همکاری با NPT را فریادی رساتر از خروج از آن توصیف کرد. وی با اشاره به تهدیدمحسن رضایی، دبیر شورای عالی امنیت ملی و نماینده مقام معظم رهبری در این شورا، این تهدید را ناشی از رفتار غرب در جهان و به‌ویژه در خصوص پرونده هسته‌ای ایران دانست و گفت: جنایات و کشتارهایی که غرب به راه می‌اندازد، سبب می‌شود که ملت‌ها احساس خطر و ناامنی کنند. در چنین شرایطی، هر کشوری برای دفاع از خود ناچار است تدبیری بیندیشد و ممکن است بسیاری از کشورها به سمت اقداماتی بروند که اساساً به آنها رضایت ندارند. در رابطه با موضوع خروج از NPT نیز نکته‌ای وجود دارد. زمانی که مجلس شورای اسلامی تصویب کرد و اکنون نیز این تصمیم در حال اجراست که ارتباطات با تعلیق بشود، در واقع این اقدام نوعی فریاد بود. رسانه‌های محترم باید این فریاد را تکرار کنند و از خود بپرسند آیا ما همچنان به نفس سلفه‌ش تشکیل NPT، یعنی جلوگیری از اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی، پایبند هستیم یا خیر.

مایلین سیلفیای را که حیات بشر را به صورت جمعی به خطر می‌اندازد، به رسمیت نمی‌شناسیم و تمام کسانی را هم که چنین سلاح‌هایی در اختیار دارند، محکوم می‌کنیم. ما حق داشتن چنین سلاح‌ها را که می‌تواند بشر را به صورت جمعی مورد تهدید قرار دهد، برای خود قائل نیستیم. اما در حال حاضر ارتباطات خود را تعلیق کرده‌ایم. معنای این تعلیق چیست؟ معنایش این است که دنیا و آن‌هایی که مدعی پایبندی به این اصول هستند، خودشان باعث این تعلیق شده‌اند. ولایتمدار، اثر و فریاد این اقدام را بالاتر از خروج از NPT دانست و بیان داشت: چون ما بر اساس مبانی فقهی خود، اساساً نسبت به سلاح هسته‌ای قائل به جواز نیستیم و آن را حرام می‌دانیم، تمام مبانی سیاست‌های ما نیز مبتنی بر فتوای مقام معظم رهبری است. بنابراین قصدی نداریم که در این خصوص ورود پیدا کنیم. اگر چنین فتوایی وجود نداشت، ما هیچ مانعی بر سر راه خود نمی‌دیدیم و نخواهیم دید. ما آن قدر مستقل، مقتدر و باصلابت هستیم که اگر تشخیص دهیم چنین اقدامی لازم است، توان انجام آن را داریم. اما از نظر فقهی و اعتقادی، چنین اعتقادی نداریم. اگر عده‌ای این موضوع را درک نمی‌کنند، مشکلی از چهل خودشان است. بنابراین، تعلیق همکاری ما با NPT بهترین پاسخ به این افراد است و این وضعیت را همچنان ادامه خواهیم داد تا آنها وظایف خود را انجام دهند. ما منکر توانایی جوانان خود نیستیم. از نظر فنی، دانش و تمام مواد و فرمول‌ها و قواعد لازم، همه این ظرفیت‌ها در اختیار فرزندان بزرگ و برومند ایران قرار دارد، اما چون از نظر اعتقادی به استفاده از این سلاح‌ها باور نداریم، چنین کاری را انجام نخواهیم داد. بنابراین، ما NPT را با این روش مورد تنبیه قرار داده‌ایم و این اقدام را تا زمانی که آنها به وظایف خود عمل نکنند، ادامه خواهیم داد.